

OPUSCULUM XXV.

DE INTELLECTU ET INTELLIGIBILI

(Edit. Rom. LIII.)

Sciendum, quod de ratione ejus quod est intelligere, est quod sit intelligens et intellectum. Id autem quod est per se intellectum, non est res illa cujus notitia per intellectum habetur, cum illa sit intellecta quandoque in potentia tantum, et sit extra intelligentem, sicut cum homo intelligit res naturales et lapidem vel animal, vel aliquid hujusmodi; cum tamen oporteat quod intellectum sit in intelligente, et unum cum ipso. Nec etiam intellectum per se est et similitudo rei intellectae, per quam informatur intellectus ad intelligendum; intellectus enim non potest intelligere nisi secundum quod fit actu per hanc similitudinem; sicut nihil aliud potest operari, secundum quod est tantum in potentia; sed secundum quod fit actu per aliquam formam. Haec igitur similitudo se habet in intelligendo, sicut intelligendi principium: ut calor est principium calefactionis: non sicut intelligendi terminus. Hoc est igitur primo et per se intellectum quod intellectus in seipso concipit de re intellecta: sive illud sit definitio, sive aliqua enuntiatio, secundum quod ponuntur duae operationes intellectus, ut dicitur in 3 de Anima. Hoc autem sic ab intellectu conceptum, dicitur verbum interius: hoc enim est quod significatur per vocem: non enim vox exterior significat ipsum intellectum, aut formam ipsius intelligibilem, aut ipsum intelligere; sed conceptum intellectus, quo mediante significat rem, cum dico "homo," vel "homo est animal:," et quantum ad hoc non differt utrum intellectus intelligit se, vel alia a se. Sicut enim cum intelligit aliud a se, format sui² conceptum illius rei quam voce significat; ita cum intelligit seipsum, format sui conceptum quem etiam voce potest exprimere. Item in intellectu nostro aliud est intelligere, et aliud est esse intellectum: et ideo verbum conceptum in intellectu nostro non unitur ei natura, sed solum in intelligente. Sciendum quod in natura intellectuali sunt duae solum operationes, scilicet intelligere et velle. Secundum autem utramque harum invenitur aliquid procedens, cum hae operationes perficiuntur per ipsum. Ipsum enim intelligere non est aliud nisi aliquid in

¹ Superfluit fortasse et.

² An sibi?

mente intelligentis et concipientis intelligatur et concipiatur, quod dicitur verbum. Non enim dicimus intelligere, sed cognoscere potius aliquid intelligendo, antequam conceptio aliqua in mente nostra stabiliat. Ipsum etiam velle perficitur ab amante per voluntatem praecedentem, cum amor nihil aliud sit quam stabilimentum voluntatis in bono volito. Nos igitur cognitionem intellectualem a rebus exterioribus accipimus, et per voluntatem nostram in aliquid exterius tendimus tanquam in finem. Et ideo intelligere nostrum est secundum motum a rebus ad animam; velle autem secundum motum ab anima ad res. Notandum quod intellectus intelligendo ad quatuor potest habere ordinem: scilicet ad rem quae intelligitur: secundo ad speciem intelligibilem qua fit intellectus in actu: tertio ad suum intelligere: quarto ad conceptiones intellectus. Quae quidem conceptio a tribus praedictis differt. A re quidem intellecta, quia res intellecta est interdum extra intellectum, conceptio autem intellectus non nisi in intellectu: et iterum conceptio intellectus ordinatur ad rem intellectam sicut ad finem: ipse enim intellectus conceptionem rei in se format, ut rem intellectam cognoscat. Differt etiam conceptio a specie intelligibili: nam species intelligibilis qua fit intellectus in actu, consideratur ut principium actionis intellectus, cum omne agens agat secundum quod est in actu per aliquam formam quam oportet esse actionis principium. Differt etiam conceptio ab actione intellectus quae est intelligere; quia praedicta conceptio consideratur ut terminus actionis, et quasi quoddam per ipsum constitutum: intellectus enim sua actione format rei definitionem, vel etiam propositionem affirmativam seu negativam. Haec autem conceptio intellectus in nobis proprie dicitur verbum: hoc enim est quod verbo exteriori significatur: vox enim exterior neque significat ipsum intellectum, neque speciem intelligibilem, neque actum intellectus, sed conceptionem, qua mediante refertur ad rem. Hujusmodi igitur conceptio, sive verbum, quando intellectus nostrus intelligit rem aliam a se, ab alio exoritur, et aliud repraesentat: oritur quidem ab intellectu per suum actum, est vero similitudo rei intellectae ipsum repraesentans. Cum vero intellectus seipsum intelligit, verbum praedictum sive conceptio ejusdem est propagatio et similitudo, scilicet intellectus seipsum intelligentis: et hoc ideo contingit, quia effectus similatur causae per suam formam; forma autem intellectus est res intellecta. Et ideo verbum quod exoritur ab intellectu est similitudo rei intellectae, sive sit idem quod intellectus, sive sit aliud. Hujusmodi autem verbum nostri intellectus est quasi extrinsecum ab esse ipsius intellectus: non enim est de essentia ejus, sed est quasi quaedam passio ipsius. Non tamen est extrinseca ab ipso in-

telligere intellectus, cum ipsum intelligere compleri non possit sine verbo praedicto. Sciendum autem quod intellectus semper habet apud se verbum secundum anteriorem intelligentiam: et dicitur interior intelligentia, quae est ipsius animae secundum se, prout est quid subsistens, non autem habet illud semper secundum anteriorem intelligentiam. Et dicitur exterior intelligentia secundum anteriorem cognitionem: et ista proprie est hominis secundum quod convertit se cogitando super ipsa phantasmata, quae sunt potentia intelligibilia; et sic intellectus semper habet apud se verbum informis, non autem verbum semper formatum. Dicitur autem verbum informis propter indistinctam et confusam cognitionem. Itorum etiam, quia non est productum ad anteriorem manifestationem per anteriorem cognitionem. Sed homo non percipit quod intellectus habeat semper apud se verbum illud informis: primo propter extraneitatem sui ad intellectum; secundo propter sui profunditatem; tertio propter sui subtilitatem, et hoc ex parte animae similiter, non ex parte corporis, quia anima est mole carnis oppressa, et ideo non percipit hoc: iterum quia est materialium caligine obscurata. Notandum etiam quod triplex est verbum: verbum cordis, sive intellectuale: verbum imaginationis, sive imaginabile: verbum oris, sive vocale. Primum est manens; secundum disponens, tertium operans. Notandum etiam, quod in tribus partibus imaginis est ordo naturae et ordo temporis; ita quod memoria praecedat intelligentiam anteriorem, prout est gignitiva ipsius, offerens vel ostendens ei speciem quam habet; at haec naturaliter praecedat intelligentiam et natura et tempore. Item intelligentia interior praecedat naturaliter voluntatem anteriorem; et ratio est, quia oportet, antequam aliquis velit intelligere, quod praecipiat quid est intelligere. Et sic intelligentia naturaliter praecedat voluntatem, memoria vero utramque: voluntas autem interior praecedat intelligentiam anteriorem. Sciendum, quod potentia intellectiva primo simpliciter aliquid apprehendit, et hic actus dicitur intelligentia: secundo vero id quod apprehendit ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum, et haec vocatur intentio: dum vero persistit in inquisitione illius quod intenditur, vocatur excogitatio: dum vero id quod est excogitatum examinat ob aliqua certa, dicitur scire vel sapere, quod est phronesis,¹ id est sapientia quia sapere est iudicare, ut dicitur in 1 Metaph. Ex quo autem habet aliquid pro certo examinatum, cogitat quomodo possit illud aliis manifestare; et hoc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit in-

¹ Al. phronesis.

terior¹ locutio. Sciendum, quod sicut secundum actionem quae tendit in anteriorem materiam, est aliqua processio ad extra; ita secundum actionem quae manet in agente, est quaedam processio ad intra: et hoc maxime patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in agente. Quicumque enim intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit ad² aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectae, ex eius noticia procedens, quam quidem conceptionem vox significat: et dicitur verbum cordis signatum verbo vocis. Sciendum, quod intellectus secundum quod est in actu per speciem intelligibilem consideratur absolute; et similiter intelligere, quod ita se habet ad intellectum, sicut ens in potentia ad ens in actu: non enim intelligere actionem nominat ab intelligente manentem.³ Cum ergo dicitur, quod verbum est noticia, non accipitur noticia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo ejus habitu; sed pro eo quod intellectus concipit cognoscendo: Sciendum, quod haec est differentia inter intellectum et voluntatem: quod intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem; voluntas autem fit in actu non per hoc quod aliqua similitudo voluti sit in volente; sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem ad rem volitam. Processio autem quae attenditur secundum actionem voluntatis, non consideratur secundum similitudinem, sed magis secundum rationem impellentis et moventis in aliquid. Unde quamvis similitudo sit de ratione amoris, sicut de ratione verbi; tamen aliter pertinet ad verbum, et ad amorem: nam ad verbum pertinet in quantum ipsum est quaedam similitudo rei intellectae, sicut genitum est similitudo generantis. Sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor sit similitudo, sed in quantum similitudo est principium amandi. Item sicut esse consequitur formam, ita intelligere consequitur speciem intelligibilem. Sciendum, quod cum dicitur intellectum in actu existere, duo importantur: scilicet res quae intelligitur, et hoc ipsum quod est intelligi. Ipsa igitur natura cui accidit intelligi, non est nisi in singularibus; sed hoc ipsum quod est intelligi, est in intellectu. Sciendum, quod intellectus et ratio in hoc differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio vero discurrendo de uno ad aliud. Sed tamen ratio per discursum pervenit ad cognoscendum illud quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet universale. Sciendum quod Philosophus dicit 1 Metaph., quod difficilia sunt hominibus ad cognoscendum, quae sunt maxime

¹ Forte exterior.

² Videtur propositio ad superfluere.

³ Al. manente.

universalia: quod est contra illud quod dictum est in 1 Physic., quod confusa sunt magis nota quoad nos, qualia sunt universalia. Ad quod dicendum, quod magis universalia secundum simplicem apprehensionem primo sunt nota: nam primo in intellectu cadit ens, ut dicit Avicenna; et prius in intellectu cadit animal quam homo. Ita et in generatione scientiæ prius in intellectu concipitur animal quam homo; sed quantum ad investigationem universalium proprietatum et causarum, prius sunt nota minus communia, eo quod per causas particulares quæ sunt unius generis vel speciei, pervenimus in causas universales. Ea autem quæ sunt universalia in causando, sunt posterius nota quoad nos, licet sint prius nota secundum naturam; quamvis universalis per prædicationem sint aliquo modo prius nota quoad nos quam minus universalis, sed non prius nota, quam singularia: nam cognitio sensus, quæ est singularium, in nobis præcedit cognitionem intellectivam, quæ est universalium. Facienda est autem vis in hoc, quod dicit maxime universalis non simpliciter esse difficilissima, sed fere: per hoc enim quod dicit maxime universalis, intelliguntur quæ sunt universalis per essentiam, vel sunt illa quæ sunt penitus a materia separata secundum esse, sicut substantiæ immateriales. Istæ enim sunt magis difficiles ad cognoscendum nobis, quam etiam universalissima quæcumque secundum prædicationem.

OPUSCULUM XXVI.

DE SENSU RESPECTU SINGULARIUM, ET INTELLECTU
RESPECTU UNIVERSALIUM

(EDIT. ROM. XLIX.)

Circa considerationem sensus quare sit singularium, et intellectus universalium, et quomodo universalis sint in anima: sciendum est circa primum, quod sensus est virtus in organo corporali; intellectus autem est virtus penitus immaterialis, et non est actus alicujus organi corporalis. Unumquodque autem recipitur in aliquo secundum modum sui. Omnis autem cognitio fit per hoc quod cognitum est aliquo modo in cognoscente, scilicet secundum similitudinem: nam cognoscens in actu est ipsum cognitum in actu. Oportet ergo quod sensus corporaliter recipiat similitudinem sui quæ sentitur. Intellectus autem recipit similitudinem ejus quod intelligit immaterialiter et incorporealiter. Individuatio autem naturæ communis in rebus materialibus et corporalibus est ex materia corporali sub determinatis dimensionibus contenta: universale autem est per abstractionem ab hujusmodi materia et materialibus conditionibus individuantibus. Patet ergo quod similitudo rei quæ recipitur in sensu, repræsentat rem secundum quod est singularis; sed recepta in intellectu, repræsentat rem secundum rationem naturæ universalis. Et inde est quod sensus cognoscit singularia, intellectus autem universalis, quorum sunt scientiæ.

Circa secundum sciendum est, quod universale potest capi dupliciter. Uno modo pro ipsa natura communi, ut subjacet intentioni universalitatis. Alio modo pro ipsa intentione secundum se. Sicut album potest dici illud cui accidit esse album, vel ipsum secundum quod jam subest albedini. Ipsa autem natura cui accidit intentio universalitatis, puta natura hominis, habet duplex esse. Unum quidem materiale, secundum quod est in materia naturali: aliud autem immateriale, secundum quod est in intellectu. Primo quidem modo non potest ei advenire intentio universalitatis, quia per materiam individuatur. Advenit ergo universalis intentio, secundum quod abstrahitur a materia individuali. Non potest autem abstrahi a materia individuali realiter, sicut Platonici posuerunt. Non enim est homo nisi in his carnis et in his ossibus, sicut Philosophus probat, 7 Metaph. Relinquitur ergo quod